

Berilo Jugoslovanskega odbora iz Italije

BOZZOVICA

POŠILJA: IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Leto: 4.

Št. 106

9. aprila 1944.

VSTAJENJE

Tri polna leta smo proslavili v letošnjem velikem tednu, odkar so se vsule Hitlerjevske horde na našo domovino. V velikem tednu, pred samim velikim petkom. Da, veliki petek, ki traja neprestano že polna tri leta...

Strašno je trpljenje slovenskega naroda, posebno pa še trpljenje našega kmečkega človeka. Na stotisoče slovenskih ljudi so gestapovci izgnali iz slovenskih domov, jih oropali do golega in z malo beraško culico nagnali v živinske vagone ter jih razcapane, iztradane in betežne razvlekli po neznanu tujini. Na desetisoče slovenskih otrok so odtrgali materam iz naročij, da jih potujčijo ali pa uvrste v armado germanske pohotnosti. Cele okraje so nasilno izpraznili, da na slovenski zemlji zaplodijo germanskega vsiljivca. Na tisoče in desetisoče slovenskih ljudi so postrelili, pozaprl ali pa odgnali v prusijaške fabrike. Zdesetkovali so slovenski narod hujše kakor kuga in turški pohodi v srednjem veku.

Nič drugače niso postopali laški fašisti in njihovi pomočniki. V mnogih slučajih je bilo njihovo delo še hujše in ogabnejše. V tej vojni se je laško tradicionalno figarstvo izživel od vrhunca...

Narod slovenski pa ni klonil. Ni se suženjsko upognil pred krvolokom, pač pa se je ravnotako kakor v turških časih, kakor v časih kmetskih puntov, zatekel v slovenske gore in slovenske gozdove. Ti so sprejeli svojega nesrečnega gospodarja bratsko in gostoljubno. Tu v slovenskih gozdovih in gorah so se zbirali slovenski možje in fantje, žene in dekleta in tu je vzbrstela in pognala tista velika uporniška sila, ki je kos prusijaškim tankom in topovom, ki je kos gestapovskim krvnikom in požigalcem. Narodno-osvobodilna vojska je bila rojena v gorah in gozdovih...

Sprva majhna in neznatna, le za največjo silo obožena in opremljena, je rasla in se krepila. Sprva je branila le svoja življenja in slovenske kmečke domove, kasneje pa je z junaško maščevalnostjo udarila na fašistovske in nacistične zavojevalce in pričela z načrtnim čiščenjem sovražnika s slovenske zemlje. Tako so nastala v sami Hitlerjevi trdnjavi obsežna osvobojena ozemlja. Slovenska pest je udarjala krepko in zmagovito. Vrste Narodno-osvobodilne vojske pa so naraščale v brigade in divizije. Široko slovensko bojišče se je razprostrlo od dolinjskih Gorjancev do zelenega Pohorja, od Kamniških planin do Julijskih Alp, od Polhovgrajskih Dolo-

Oton Gaspari: Velikonočna procesija

mitov do Snežnika in od tu čez Pivko in Kras na Nanoške gozdove, na Trnovsko planoto, čez Idrijski kot na Cerkljansko, Bovško, Kobariško, Tolminsko in tja v Slovensko Benečijo ter daleč čez bistro Sočo. Vse to bojišče deluje stalno in neprenehoma. Po vsej slovenski zemlji čaka za vsako skalo, vsakim borom hrastom, za vsako bukvo in jelko smrt. Nobena železniška proga, nobena cesta in pot, noben kolovoz in nobena steza ni brez nadzorstva in brez najhujše nevarnosti za sovražnika. Pet nemških divizij je slovenska zemlja privezala nase in za drugih 50 divizij prihaja po slovenskih cestah in železnicah oskrba iz nemškega rajha. Na desetine mostov, na ducate lokomotiv in na stotine železniških vagonov so Nemci zgubili na slovenski zemlji. Grobovi fašistovskih in nacističnih razbojnikov so raztreseni po vsej slovenski domovini. To je delo in to je prispevek slovenske zemlje k skupnim vojnim naporom.

Gibanje Narodno-osvobodilne vojske pa se ni omejevalo samo na posamezne dele Jugoslavije, pač pa se je mogočno razširilo po vseh predelih države. Na čelo osvobodilnega gibanja je stopil mož iz naroda, preprost in skromen, zavihal je rokave in z izredno organizatorično silo ponovno izkopal nove, solidnejše temelje prerrojene Jugoslavije. Ta mož je maršal Jugoslavije, Josip Broz-Tito.

Na osvobojenjem ozemlju pa ni delovala samo vojska narodnega osvobođenja, pač pa so tu načrtno pričeli z upravno-političnim delom. Ustanovili so Narodno-osvobodilni svet z vsemi prerogativami prave začasne vlade. Veliki jugoslovanski rodoljub

dr. Ribar je bil izvoljen za predsednika in Slovenci smo dobili kar štiri ministre, ki s svojimi imeni, s svojo preteklostjo in delom za narod nudijo 100% sigurnost, da so slovenski interesi ne samo polno zavarovani, pač pa tudi najboljše predstavljeni. Slovenski delegaciji v Narodno-osvobodilnem svetu ne more niti najbolj zagrizen nasprotnik odrekati prvovrstnih političnih in moralnih kvalitete. S tem je Jugoslavija ponovno vstala, zdrava, krepka in močna, ker je niso gradili pri zelenih mizah, pač pa se je rodila na krvavih zemljiščih Jugoslavije.

Takšna je resnica in takšna je stvarnost ob triletici vojne v Jugoslaviji.

Enotna volja in enotni cilji, ki jih zasledujejo naši v domovini, trdna medsebojna povezanost, junaški podvigi, vse to nam blesti pred očmi in kaže skorajšnje vstajenje. Junaške armade Sovjetske zveze, ki so pred nekaj dnevi stopile na balkanska tla jamčijo, da naše vstajenje ni več tako daleč.

Letošnjo tretjo Veliko noč bodo Slovenci v domovini praznovali z bolj jasnimi obrazy in s trdnjšo vero v scru, kakor kdaj koli. Danes bojovníki Narodno-osvobodilne vojske vedo, da je zmaga naša, vedo pa tudi, da so že postavljeni temelji novi, veliki in solidni jugoslovanski zgradbi. Posebno se tega radujemo primorski Slovenci, ker zatrdno verujemo, da se bo tudi nam zasmehljala zlata svoboda, to pa zato, ker nam te svobode nihče podariti ne more, pač pa so jo naši junaški bojovníki krvavo zaslužili na bojiščih goriške okolice. Vipave in Krasi, Reške doline in Pivke, Idrijske in Cerkljanske kotline, ob Soči in v Brdih, v hribih tolimskih in na furlanskih ravninah. Na teh krvavih bojiščih bodo prenehali vsi lažnjivi argumenti Salve-minijev, Sforzev in drugih takih piškavih veličin, ker tu bo odločala kri, ne pa piazno govoričenje pripadnikov tistega naroda, ki je ravno v tej vojni dokazal vso svojo nesposobnost, da bi še nadalje vodil usodo enega samega Slovenca ali Jugoslovana.

Po velikem in trnjevem križevem potu vstaja danes Jugoslavija, velika in močna z že betoniranimi temelji; Jugoslavija mlada, demokratična, federativna, poštena in upravljena od ljudi, ki so za njeno rast prelivali svojo lastno kri. Taka Jugoslavija bo temelj miru in napredka na Balkanu. Mogoče ne samo na Balkanu. Današnja Jugoslavija je za Rusi, Angleži in Amerikanci četrta kombativna sila v Evropi. Tega bi se morali zavedati v Moskvi, Londonu in Washingtonu in tej novi, silni Jugoslaviji bi morali priznati tisti položaj, ki ga je zaslužila in ki je volja ogromne večine Jugoslovancev v domovini. Mislamo, da tudi ta dan ni več daleč...

U.N.R.R.A.

Zavezniška organizacija za pomoč in obnovo zasluženi Evropi je pred kratkim prejela od Narodno-osvobodilnega sveta Jugoslavije predlog, da postavi v to mednarodno organizacijo svojega uradnega zastopnika.

Pred nekaj dnevi se je mudil v Kairu ravnatelj U.N.R.R.A. organizacije, g. M. Lehman in pri tej priliki zbranim časnikarjem obrazložil nekaj smernic

in ciljev, ki jih organizacija zasleduje. Med drugim je dejal, da je za balkanske dežele že vse pripravljeno in da organizacija v Kairu marljivo zbira potrebne podatke. S 1. majem se bo M.E.R.R.A. združila z U.N.R.R.A.-o, kar bo upravo samo poenostavilo.

V nadaljnjem je g. Lehman povedal, da je na Srednjem Srednjem vzhodu že veliko število prostovoljcev U.N.R.R.A.-e, ki se sedaj pridno vežbajo za naloge v osvobojeni Evropi. Mnogi mislijo, da bo U.N.R.R.A. definitivno obnovila Evropo. Tako mišljenje je napačno. U.N.R.R.A. bo z omejenimi sredstvi, s katerimi razpolaga, provizorično pomagala osvobojenim narodom. To je potemtakem le prva pomoč. U.N.R.R.A. bo pač skrbela, da se čim prej popravijo komunikacijska omrežja zato, da bi bila oskrba čim hitrejša.

ČUDEŽ VZHODNEGA BOJIŠČA

Presenetljivi vojaški dogodki na vzhodnem bojišču, ki jih z mrzličnim navdušenjem zasledujemo že od novega leta dalje, kažejo z vsakim dnem večjo gotovost, da se prusijaška vojna mašinerija s hitrimi koraki bliža svojemu koncu. Mnogo so si Nemci prizadevali, da bi zmagovite sovjetske armade zadržali ob Dnjepru, in tudi drugi načrt nemškega umika Odesa-Riga, ki je najbolj optimistične zavezniške vojaške strokovnjake prepričeval o svoji solidnosti, se že lomi na vseh koncih in krajih. Hitler je sicer zaukazal svojim armadam, da vzdrže do konca in s tem preprečijo mogočnim nemškim enotam obkolitev. Ali tudi vojaški voditelji Rdeče vojske so se dobro zavedali Hitlerjevih načrtov za umik in so zato z bliskovitimi predori zobali nemške divizije drugo za drugo.

Začelo je tam pri Korsunu, kjer so Nemci izgubili 12 divizij. Nadaljevalo se je pri Nikopolju, ob raznih mostiščih na Bugu in na Dnjestrju; sedaj pa čaka enaka usoda zbegane nemške divizije na Prutu in v Karpatih.

Južni del vzhodnega bojišča so sovjetske armade razsekale na dva dela z zavzetjem Kolomeje in Černovic. Nemci tega poloma niso mogli zamolčati; objavili so ga z imenovanjem maršala von Kleista na čelu ostankov in pojačanj v trikotu Černovice-Galac-Odesa. Ali tudi maršal Kleist ni mogel zavriti ogromnega sovjetskega valjarja, ki neizprosno drevi naprej proti zahodu. Sovjetske čete že gledajo od daleč Odeso, najvažnejšo črnomoško luko za oskrbo celotne južne armade prusijaških vsiljivcev. Ni izključeno, da bo Odesa še predno bo naš list natiskan v sovjetskih rokah. Vse kar Nemcem še preostaja je, da poskušajo z vsemi silami zakasnit ruski pohod proti donavski delti in Galacu. V resnici morajo Nemci podvizati, kajti v Galacu konča zadnja železniška proga, ki veže romunske petrolejske vrelce v Ploesti in ki čez Karpate veže Vislo in se verno reko Bug.

Tudi ta nova obrambna črta, ki jo ima Hitler v mislih ni prav nič zanesljiva zaradi ogromnega bremena severnega bojišča, kjer so Rusi že pričeli - po berlinskih poročilih - z novo ofenzivo pri Pskovu. Obrambna črta ob reki Bug (razlikovati moramo dve reki tega imena, južna se izliva pri Nikolajevu v Črno morje, severna pa nad Varšavo v Vislo in z njo pri Gdanskem v Baltičsko morje) bi lahko bila učinkovita le nekako do Brest Litovska, nadalje pa bi se morala opirati nekako po mejah Baltičskih držav. To pa spravlja nemške armade v nemogočo situacijo. Če bi Nemci hoteli na neki način stabilizirati vzhodno bojišče, bi morali takoj izprazniti Estonsko, Letonsko in Litvo ter se umakniti vse do vzhodne Prusije.

Medtem, ko so nemški generali razmišljali o morebitnem takem načrtu, so jih dogodki že prehiteli. Po zadnjih poročilih je črta Galac-Karpati z dveh mest močno ogražena z napredovanjem Rdeče vojske v smeri proti Jasiju, kakor tudi v podkarpatskem predelu v smeri Češkoslovaške.

Za obrambo Romunije razpolaga maršal Kleist z ostanki 6. in 8. nemške armade, ki sta šteli koncem januarja 45 divizij, in med njimi je bilo devet oklopnih. Sovjetske obkolitve v Korsunu in Nikolajevu so - po sovjetskih virih - stale Nemce okrog 20 divizij, bodisi na mrtvih, ranjenih ali ujetnikih. Von Kleist ima torej na razpolago še 25 divizij, katerim lahko prišteje še 5 do 6 romunskih divizij, ki so bile v sestavi 6. armade. Skupno torej okrog 300.000 mož.

V sami Romuniji je še 5 romunskih divizij v Moldaviji, ki pa so zelo pomankljivo opremljene. Na ostalih mestih je mogoče še kakih 12 do 13 romunskih divizij. Ti efektivni bodo verjetno že v nekaj dneh v borbi, vendar pravijo, da je njihova borbenost zelo dvomljiva. Vsekakor se ta borbenost ne bo mogla posebno povdariti ob pogledu na begajoče romunske oddelke, ki prihajajo v neredu iz vzhodnega bojišča. Na ta način je za obrambo Romunije na razpolago okrog pol milijona vojakov. Vsako nadaljnje pojačanje bi Hitlerja prisililo, da poseže po svojih zadnjih rezervah, česar pa verjetno ne bo storil zaradi popolne negotovosti zahodnega bojišča in stalne pretnje druge fronte.

Za obrambo Karpatov in ogrskih ravnin pa bo vsekakor moral Hitler nekaj posebnega ukreniti. Madjarsko uradno poročilo, navaja 350.000 mož, ki jih lahko postavi Madjarska in ki bo verjetno sama navezana na obrambo države. Hitler je računal pri tem tudi na onih 15 do 25 nacističnih divizij, ki so obkoljene na področju Skale, Tarnopola in Kovele. Zelo je verjetno, da te divizije ne bodo nikoli branile Karpatov, ker bodo ostale pokopane v ruski zemlji.

Najtežje vprašanje celotne obrambe vzhodnega bojišča za Nemce je bilo ohranitev nemških rezerv. Zato je Hitler po izgubi dnjeprske črte zapovedal umik proti Balkanu. Ta svoj strateški podvig je Hitler označil s temile besedami: "Taka revolucionarna strategija bo ustvarila ogromen prostor praznote med Nemčijo in Sovjetsko Rusijo in ustavila sovjetsko ofenzivo."

Kakor različni drugi "genialni" Hitlerjevi načrti, tako je tudi ta načrt danes popolnoma propadel. Berlin udarja zopet na veliki zvon. Potem, ko je nemška propaganda javnost lagala o velikih taktičnih rezervah, ki še niso bile uporabljene na življenjsko važnih odsekih vzhodnega bojišča in ki so popolnoma nanovo oborožene ter bodo stopile v borbo, ko bo nemško vrhovno poveljstvo smatralo za potrebno, zvonijo danes nekaj drugega v Berlinu. Danes te skrivnostne armade niso za Ruse prav nič več skrivnostne. Ta rezerva je znašala okrog 40 do 50 divizij. Namenjena je bila za trenutek največje krize. Izgleda, da je ta kriza že davno na višku. Če bo nemška vojska v tej krizi podlegla, bo pot za Berlin odprta.

PRIED TIREMI LETI...

V Boko Kotorsko smo prileteli z ostanki divuljanske grupe vodnih letal ravno na Veliko nedeljo, tistega nepozabnega leta 1941, ko je začel krvavi ples v naši domovini. Tu smo nameravali ustvariti svoje novo oporišče, od koder bi nadaljevali svoje delo, prepričani, da se bomo še nekaj časa držali.

V Šibeniku, v našem prejšnjem oporišču je postal položaj nevzdržen. Teden dni so nas neprestano bombardirali dan za dnem in naše maloštevilno topništvo z zastarelimi topovi in strojnici ni moglo storiti ničesar. Svobodno so se sprehajali po našem ozračju sovražni bombniki in švigala sovražna lovska letala. Po šestkrat na dan so prihajali in dve naši eskadrilji sta bili uničeni že takoj prve dni. Velika nevarnost je pretela tudi naši zadnji.

V Boki je bilo vse mirno, ko smo prileteli. Že več dni ni bilo nobenega zračnega napada. Pričeli smo takoj z delom, da si pripravimo novo oporišče. Tu je bila tudi bokeška grupa vodnih letal.

Vse bolj vznemirljive vesti so pričele prihajati, največkrat popolnoma nasprotujoče. Nihče več ni mogel ločiti resnice od petokolonskih goljufij. Ogromne kolone avtomobilov z begunci so pričele potrjevati naše težke slutnje: konec je blizu.

Bil sem na bližnji vojni ladji, ko je kasno ponoči prišla novica o takozvanem "častnem premirju". Novica je bila tako spretno prikrita, da je v prvem trenutku res izgledala kar nedolžno. Ko sem se 16. aprila še v isti nači zjutraj vračal v oporišče, je že prvih šest vodnih letal drvelo skozi temačno jutranjo meglo proti izhodu Boke. Z njimi je bil komandant bokeške grupe. Bili so to častniki in posadke, ki so brez premišljevanja odločili, da se raje zaupajo popolni negotovosti tujine in nevarnosti potovanja skozi sovražno ozemlje po izredno slabem vremenu, kakor pa da izroče svoja letala sovražniku. Brez vsakih priprav za navigacijo za to dolgo pot, so ta prva letala vzletela v prvi zori, boječ se, da ne bi bilo kasno, ker so krožile vesti, da so sovražne kolone že čisto blizu.

Še dve vodni letali sta ostali v oporišču, sposobni za pot, poleg enega letala, ki se je iz jutranje skupine vrnilo. Bilo je že čez poldan, ko smo pognali tri ostala letala na pot proti Grčiji.

Vreme se ni še prav nič popravilo. Čeravno letala niso bila opremljena s potrebnimi instrumenti za letenje skozi oblake, smo vendarle bili kar zadovoljni s slabim vremenom, ker so nam ravno oblaki bili naši zaščitniki, ko so nas med potjo napadala sovražna lovska letala in protiletalsko topništvo.

Nič nismo izbirali predpisanih poti skozi zalive Boke Kotorske proti izhodu, temveč smo se zagnali naravnost proti hribom, po najkrajši poti proti Grčiji — Krfu, ki je bil naš cilj. Z zadnjim pogledom sem z žalostjo v srcu objel vse te varne tople zalive prelestne Boke Kotorske, ponosnega očaka Lovčena, ki mirno bdi in čuva nad njo ter sveto obljubljal v srcu: vrnem se kmalu, gotovo se vrnem, o domovina! Zbogom ti moj plavi biserni Jadran, zbogom moja

draga rodbina, ki jo moram zapustiti tvojemu varstvu v neznani usodi!

Dež nas je spremljal skoro na vsej poti, nizki oblaki so je večkrat spuščali vse do vode, ko smo hiteli dalje, dalje. Pri Draču so nas pozdravili topovi z nekkih sovražnih rušilcev, pri Valoni pa so nas obsule strojnice...

Oblaki pa so nam ostali zvesti čuvarji in varna skrivališča. V njihovo meglo smo se zavijali in se tako izogibali sovražnemu ognju.

Že blizu Krfa nam je zaprla pot črna, grozeča in neprodorna stena nevihte, ki je bila tako obsežna, da je ni bilo mogoče obiti. Morali smo se spustiti v neznanem zalivu ob obali, kjer smo počakali, da se je nevihta pomaknila naprej. Naše razpoloženje je bilo pač razpoloženje vojaka, ki pod silo razmer zapuša svojo domovino s trdnimi sklepi, da bo borbo nadaljeval do konca.

Ko sem prišel v Krk sem ves vesel opazil tam že štiri naša vodna letala. Od naše trojice, ki je zapustila Boko Kotorsko, sva srečno prispela do Krfa dva, tretji se je moral vrniti, ker so ga baje preganjali sovražni lovci. Kasneje je srečno priletel še eden iz prve grupe vodnih letal in ki se je tudi moral med vožnjo spuščati.

To je bila prva etapa naše 2000 kilometrov dolge poti od Boke Kotorske do Aleksandrije, kamor smo prispeli brez posebnih velikih neizgodb srečno z osmimi vodnimi letali. Eno vodno letalo se nam je namreč pridružilo še v Patrasu med potjo.

Aleksandrija je postala novo oporišče za nadaljne operacije naših vodnih letal.

Naša pot je bila polna uspehov. Že po nekaj dneh je vsako letalo zopet nastopilo službo domovini in požrtvovalno ter vztrajno nastopalo proti sovražniku vse do zadnjega trenutka uporabnosti letal.

Divuljec

ITALIJANSKE HOMATIJE

Veliko presenečenje je v vrstah opozicije Badoglijeve vlade kakor tudi sploh v svetovni javnosti izzvala odločitev Sovjetske zveze, da vpostavi redne diplomatske odnose z Badoglijevo vlado. Moskva je na ta način dokazala, da so ideološke zasnove v sedanjih vojni in zlasti v njeni današnji fazi drugovrstnega značaja. Po prvih vesteh so bili šokirani tudi primorski Slovenci, zlasti ker smo imeli pred očmi dejstvo, da je Badoglijeva vlada v mnogem odgovorna za fašistovske zločine, ki so se vršili tudi v dobi, ko je Badoglio še igral neko vlogo pod fašistovsko streho.

Še bolj pa so bili nad moskovskim sklepom presenečeni Sforza & Co., ki so bili prepričani, da bodo dobili v Italiji oblast v svoje roke in tako nadaljevali z imperialističnim programom. Izgleda pa, da za enkrat Sforza ne bo zajahal tega konja.

SVOBODNA TRIBUNA

„KAJ STORITI Z ITALIJO“?

Iz Salveminijevih razmotrivanj o vprašanju Julijske Krajine, ki je prišla pod Italijo po prvi svetovni vojni pred 25 leti, sem izluščil troje misli, preko katerih nisem mogel brez odgovora. Gre za domnevo: 1. da prizadeti Slovenci in slovenski kmetje ne bi mogli upravljati Julijske Krajine in italijanskih mest; 2. da bi mogla carinska zveza med Italijo in Jugoslavijo ustvariti znosljivejše življenje 400.000 Slovincem in Hrvatom, ki naj bi tudi še po tej vojni ostali pod italijansko vladavino; 3. da nima krajevno vprašanje italijansko-jugoslovanskega sožitja v Julijski Krajini in Dalmaciji nikake zveze z gospodarskim problemom Trsta in Reke kot dveh trgovsko-pomorskih emporijev severnega Jadrana.

1. KAKO JE S SLOVENCMI KOT UPRAVITELJI JULIJSKE KRAJINE?

V realnem življenju odloča sedanost in ne preteklost. Preteklost je predmet spominov in vprašanje zgodovine, ki nas zanima le v toliko, v kolikor črpamo iz njenih zmot in resnic nauke in smernice za sedanje življenje. Le sedanost s svojimi vrednotami je nositeljica človeškega življenja in nehanja. Kdor je gospodar pozitivnih tvornih sil, obvlada sedanost. Taka je zapoved življenja.

Vzporedimo tvorne sile slovenskega in italijanskega naroda sedanosti, to je v dobi sedanjega pokolenja, v dobi zadnjih 30 let, ki jih živimo in doživljamo.

Prof. Salvemini izhaja iz krive premise, da je istovetiti Slovence s kmeti in s predmetno polinteligenco, nesposobno za upravo Julijske Krajine, njenih mest, trgov in vasi. Čast in spoštovanje slovenskemu kmetu, iz katerega je izšlo 90% današnjega slovenskega izobraženstva, ali Salveminijeva trditev o socialnem ustroju Slovencev bi komaj mogla odgovarjati stanju 60 ali 70 let minulega stoletja; danes pa je ona le iz neznanja izvirajoči anahronistični paradoks. Manj ko dva milijona Slovencev sta vzgojila v zadnjih 50 letih tako raznovrsten in odličen intelektualni naraščaj, kakršnega relativno ni ustvaril noben drug narod v Evropi. Ti izobraženci so izšli iz vseh slojev slovenskega naroda, od preprostega kmeta, tovarniškega delavca in železniškega čuvaja pa tja do visokih državnih uradnikov in vseučiliških profesorjev. Lestva socialnega dviganja je bila in je dostopna pri Slovencih vsem slojem od najnižjega do najvišjega. Na vseučiliščih, kjer so se izobraževali slovenski dijaki, so živeli v bratski vzajemnosti in povezanosti sinovi kmetov, delavcev, trgovcev, industrijcev, visokih uradnikov s sinovi odličnih pripadnikov svobodnih poklicev. Danes imamo Slovenci v vseh panogah toliko izobražencev, da se njih število že približuje stanju nadprodukcije. Od vseučiliških profesorjev svetovnega slovesa, teologov, filozofov, jezikoslovcev, naravoslovcev, pravnikov, zdravnikov, tja do inženirjev, stavbenikov, strojnih graditeljev, ladijskih graditeljev, poljedelskih in gozdarskih inženirjev ter rudniških inženirjev; v vseh panogah javnega, kulturnega in gospodarskega življenja imamo povsod samo svoje ljudi.

Slovenci imamo v Ljubljani svoje popolno vseučilišče z inženirsko in z rudarsko fakulteto. Imamo svojo visoko glasbeno akademijo. Ljubljanska vseučiliška knjižnica je največja v Jugoslaviji in po kakovosti ter količini svojih knjig, med katerimi so edinstveni izvodi zgodovinske vrednosti, bi delala čast vsakemu svetovnemu vele mestu. Poleg tega so študirali in študirajo slovenski sinovi na tujih visokih šolah v Parizu, Londonu, Oksfordu, Glasgowu, v Moskvi, na Dunaju - in se vračajo v domovino kot moške svetovnega kova in obzorja. Slovenci imamo svojo samostojno Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, ki je vredna predstavnica najvišjih slovenskih kulturnih vrednot.

Že stara Slovanom sovražna Avstrija je visoko cenila upravni in organizatorni talent slovenskih sinov. Ta sloves so si ohranili Slovenci tudi v Jugoslaviji, kjer so zavzemali po vsej državi uplivna mesta kot upravniki, organizatorji in inženirji. Oni so vtisnili skupno s svojimi srbskimi in hrvaškimi tovariši jugoslovanski državi zahodnoevropski značaj. In ravno med temi slovenskimi pionirji je bilo mnogo sinov našega Primorja, ki jih je pognala z rodne zemlje že predfašistična Italija. Oni čakajo na tisti usodni dan, da se povrnejo na domača primorska tla in vzamejo v roke delo obnove in preporoda skupno s svojimi brati, ki so krčevito vztrajali in kot čuvarji bdeli četrt stoletja na tem najzahodnejšem kotu slovenske zemlje, pričakujoči dan osvobojenja in konec trpljenja.

Ali poznate, gospod profesor Salvemini, Slovenijo in Slovence? Ako ne - čitajte italijansko časopisje in revije iz dobe po zasedbi Slovenije 1.1941.s strani Italije in našli boste kritične ocene, ki občudujejo našo široko popularizirano kulturo in umetnost, ki postavljajo za vzgled naše razumevanje za lepoto, za glasbo, petje; ki občudujejo naša, na srednjeevropski višini stoječa dramska gledališča, našo opero v Ljubljani, ki jo obiskujejo tudi najbolj preprosti sloji našega naroda. Spoznali boste življenje našega kmeta, čistočo in ličnost njegovih hiš in domov, njegova pevstva, bralna in zabavna društva. Zvedeli boste, da je slovenski kmet samostojen lastnik in gospodar svoje zemlje in svojega posestva; da med Slovenci ni kolonov in mezadrov in da je bil do prihoda Italije njegov življenjski standart tako visok, da ni niti malo zaostajal za standartom zapadnoevropskega človeka.

Slovenci so veseli in živahni, ali ne kričavi in preglasni in kot Slovani doživljajo pretežni del svojega duhovnega življenja v svoji notranjosti. So trezni, vestni in natančni ter tihi delavci in računarnji - ljudje kakršne zahteva sedanji čas s svojo resničnostjo in umstvenostjo. Le pogledjte našo predvojno literaturo, naše publikacije, naše revije, naše časopisje, naše strokovne tednike in mesečnike vseh strok, in čudili se boste nad duhovno proizvodnjo in potrošnjo komaj dvamilijonskega naroda. Znajte, da je korakalo naše Primorje vzporedno z ostalo Slovenijo tudi na tem poprišču, dokler ni Italija uničila našega tiska in zadušila vse naše kulturno življenje.

Slovenska industrija, ki se je razvila po ogromni večini šele pod Jugoslavijo v zadnjih 25 letih, je najboljši dokaz slovenske organizatorne sposobnosti. V Sloveniji (brez Primorske) - na ozemlju s komaj 1 milijon dvestotisoč prebivalci, je bilo 1.1941., tik pred laško in nemško zasedbo: 227 polnojarbenikov lesne industrije, 82 tekstilnih tovarnov, 17 tvornic usnja, 27 opekaren, 15 kemičnih tovarnov, 10 tvornic papirja, 14 tvornic živil, 11 kovinarskih tovarnov in plavžev, 9 tvornic za gradbeni material, veliko število premogovnikov in rudokopov ter nešteto obrti. Taka je tvorna in ustvarjajoča sila Slovencev.

Ne omenjamo industrije in podjetij, ki so na Primorskem v slovenskih in hrvaških rokah, ker se je zaradi asimilacijskih teženj Italije velik del odmaknil in zašel v laško posest odnosno odvisnost. Ogromno število naših ljudi, inženirjev, arhitektov, ravmateljev, organizatorjev, delovodij itd. je zaposlenih v laških podjetjih.

Kljub dolgotrajnemu nepretrganemu preganjanju slovenskega in hrvaškega izobraženstva, ki so ga Italijani streljali, zapirali in konfinirali, je na Primorskem še vedno visoko število naših izobražencev vseh strok in poklicev. So to profesorji in učitelji, umetniki in pisatelji, odvetniki in sodniki, inženirji in arhitekti, agronomi in gozdarski inženirji, zdravniki, bančni in upravni uradniki, pomorski kapetani in komercialisti. Tudi njih naraščaj je pri danih razmerah zadovoljiv. Nad 300 slovenskih in hrvaških visokošolcev Primorcev je študiralo 1.1941 ob izbruhu vojne po raznih italijanskih vseučiliščih. Tako smo duhovno in materialno pripravljeni, da prevzamemo v svoje roke usodo in upravo Primorske, kjer živi 650 tisoč Jugoslovancev in 450.000 Italijanov, med katerimi je okrog 150.000 priseljencev iz stare kraljevine. Dajte nam Julijsko Krajino in v kratki dobi bomo postavili in obnovili vse, kar je Italija v četrto stoletje zanemarila, razdejala in uničila. V enem samem desetletju bomo dvignili deželo na gospodarsko raven, ki bo slovanskemu in italijanskemu prebivalstvu v blagor, Italiji pa v vzgled!

2. KAKO JE S CARINSKO ZVEZO ITALIJA-JUGOSLAVIJA?

Ali so dani pogoji za carinsko zvezo med Jugoslavijo in Italijo? Živimo v dobi, ki stremlji za velikimi gospodarskimi prostori. Nova gospodarska načela pa gredo še dalje in gledajo ravno v svobodnem gibanju človeka, v svobodni trgovini, v svobodni izmenjavi gospodarskih dobrin, valut in vrednot osnovne pogoje za vpostavitve ravnotežja v svetovnem gospodarstvu. Brez tega ravnotežja in izhoda iz gospodarske zmešnjave in vpostavitve normalnih odnosov na svetovnih tržiščih, ni dela in dostojnega zaslužka, ni blagostanja. Vsa nova tehnika s svojim hitrim razmahom, z letalstvom, z radijskimi oddajami in sprejemi, s televizijo in z obvladanjem zračnega prostora na velike daljave je zadala bistvu predvojne države z njeno suverenostjo in nedotakljivostjo v strogo odkazanih in ljubosumno čuvanih mejah — pretresujoč udarec. Ves razvoj tega stoletja sili človeka k večji povezanosti, skupnosti, solidarnosti, brez kitajskih zidov, ki so se poprej odražali v carinskih mejah in zaporah. Versajski mir ni upošteval teh resnic in je zato obdaril Evropo z nič manj ko 11.000 km. novih carinskih mej, kakor da bi živeli še v polnem XIX. stoletju, to je v

dobi razdvajanja in analize. Ali XX. stoletje je stoletje sinteze, združevanja ljudi, cerkv in držav. Zato bodo morale pasti carinske meje ali se vsaj skrčiti na neobhodno zaščitni in preferenčni minimum. Carina ne bo smela nikdar več služiti kot vir dohodkov zavoženih državnih gospodarstev, kakor je to bilo v dobi fašističnih avtarhij. Zato je za povojni svet gospodarski pomen carinskih ozemelj in carinskih zvez dvomljiv. Je to pojem preteklosti, ki postaja z dneva v dan bolj zmoten.

Izločimo zaenkrat vse te nauke in zamisli in pogledimo, kaj naj bi upravičevalo carinsko zvezo med Italijo in Jugoslavijo? Pogoji za tako zvezo morajo biti duhovne in materialne prirode. Kakor je splošno znano nista imeli ti dve državi in nimata ničesar skupnega, niti v kulturnem in socialnem, niti v nacionalnem in političnem pogledu. Sta to dva svetla zase, ki sta živela kot sosedla četrto stoletja v večnem nasprotju. To nasprotje ni bilo zgolj posledica fašistične miselnosti. Znano je, da je bila predfašistična, liberalna Italija že mobilizirala svoje čete (za časa versajske konference) za napad na novo Jugoslavijo. Da ni prišlo do spopada, ni to italijanska zasluga. Vsem je v spominu, kakšno Jugoslaviji nasprotno in škodljivo stališče je Italija zavzela pri razmejitvi med Avstrijo in Jugoslavijo (koroški plebiscit), v albanskem vprašanju, s podpiranjem za Jugoslavijo izdajalskega Paveličevega ustaškega gibanja in končno z oboroženim napadom na Jugoslavijo 1.1941. Zasedba jugoslovanskega ozemlja od 1.1941 do 1943 je bila ena sama dolga, nepregledna vrsta uradno naročenih ali vsaj toleriranih terorističnih zločinov, da ne govorimo o načrtnem, 25 letnemu zatiranju in preganjanju primorskih Slovanov. Preblizu je naša Golgota, da bi mogli nanjo tako hitro pozabiti in se zvezati z Italijo s carinsko zvezo. Skupek nezapiranja za sedaj tega ne dopušča.

Toda na stran vse te spomine, taka carinska zveza bi ostala gospodarsko pasivna in celo škodljiva za pretežno kmetijski značaj Jugoslavije, tudi če jo presojava s stališča starih gospodarsko-finančnih načel. Res je, da se italijansko in jugoslovansko ozemlje med seboj spopolnjujeta v nekaterih gospodarskih področjih, ali se v drugih izpodrivata. Jugoslavija ni uvažala vina in južnega sadja, ker je — izvzemši pomaranče in limone — sama te stvari pridelovala ter se bodo ti pridelki z zedinjenjem Primorske še povečali. V carinski zvezi bi bilo jugoslovansko vino izpostavljeno najhujši konkurenci italijanskih vin in bi ta konkurenca gospodarsko uničila naše vinorodne kraje. Enaka usoda bi zadela jugoslovansko ribarstvo, ki bo zavzemalo važno mesto pri gospodarski obnovi naše domovine. Zadela bi del naše mlajše industrije, naše ladjedelnice, našo plovbo in trgovsko mornarico, naš po prvi svetovni vojni tako visoko razvit tujski promet. Jugoslovanski izvoz živine, mesa, žita in sorodnih proizvodov ne zadostuje za kritje italijanskih potreb. Zato bi imelo italijansko javno mnenje ves interes, da se popolnoma odpró meje vsaj uvozu cerealij, kar pa bi pomenilo za jugoslovansko poljedelstvo neizprosno konkurenco tujega blaga v lastni hiši. Jugoslavija je uvažala italijansko svilo in umetno svilo, ali italijanski stroji si niso mogli pridobiti jugoslovanskih tržišč. Tudi italijanska avtomobilska industrija ni odgovarjala jugoslovanskim potrebam, ki so zahtevale za svoje ceste večje motorje in močnejšo konstrukcijo. — Koristi,

ki jih je imela Jugoslavija od italijanskega trga kot odjemalka njenih proizvodov, so bile paralizirane od nesolidnosti in slabega, netočnega plačevanja italijanskih trgovcev, ki se še niso povsem otreli stare kramarske miselnosti. Tako so se jugoslovanske izvozne trdnice izogibale v zadnjih letih italijanskih tržišč in prodajale svoje blago na druga svetovna tržišča, v Anglijo, Nemčijo in Ameriko.

Carinska zveza pomeni tudi izednačenje gospodarsko-življenjskih potreb, cen, plač, dnin na skupnem carinskem ozemlju. Italija je presiromašna in življenjski standard njenega prebivalstva je prenizek, da bi mogla privlačiti kogar koli v carinsko zvezo. Zato bi pomenila za Jugoslavijo spojitve v carinsko zvezo z državo nižje življenjske ravni, nepopravljivo gos-

podarsko zmoto. Jugoslavija je mlada država, ki še zdaleka ni izkoristila svojih prirodnih bogastev in ki bo po svoji obnovi še znatno dvignila gmotno stanje svojega prebivalstva. Zato se ne more spojit z Italijo in se vtopiti v njeni gospodarski mizeriji. Jugoslavija ne bo hotela pošiljati svojih sinov v svet s trebuhom za kruhom, da tam ti sinovi s svojim delom množe tuji kapital in tuja bogastva, pač pa bo Jugoslavija skrbela, da preskrbi vsakomer doma delo in dostojni zaslužek. Zato se ne sme zahtevati od Jugoslavije, da nivelira svoj življenjski standard navzdol, kar bi morala storiti, če bi se stopila z Italijo v carinsko zvezo.

(Konec prihodnjič)
J.A.

NOVA EVROPA

Fizionomija osvobodjene Evrope se nam čedalje izrazitejše kaže v vsej svoji bodoči stvarnosti. Nova Evropa, obkrožena na vzhodu od prve svetovne velesile Sovjetske zveze, ki se je iz klasične komunistične države razvila v uporabni, praktični etatizem; na zahodu pa bo jutrišnja Evropa soseda anglo-saksonskega sveta, ki je v teku sedanje vojne v mnogem preoblikoval svoje konzervativno-kapitalistične zamisli. V samih nevtralnih državah, na Španskem, Portugalskem, v Švici in na Švedskem se krojijo nove oblike bodočega narodnega in mednarodnega življenja.

Pogostokrat razlaga tendenciozna sovražna propaganda, da se v Jugoslaviji, v Grčiji, v Bolgariji in drugih predelih srednje Evrope in Balkana pojavljajo težnje po formiranju bodočih državnih oblik po vzorcih Sovjetske zveze. V resnici pa so razmere v teh deželah popolnoma drugačne. Mali kmetje in srednji sloji so glavni nosilci ljudske volje in kot taki tako živo privezani na osebno lastnino po dolgi in dolgi pokolenjih, da bi svobodna ljudska volja gotovo takih vzgledov ne posnemala. Tega so se posebno dobro zavedali pri nas v Jugoslaviji in Narodni osvobodilni svet, ki predstavlja na osvobojenem ozemlju začasno vladno, je v svojih osnovah zjamčil osebno lastnino.

Voditelji odpora v srednji Evropi in na Balkanu so stvarni ljudje in so zato ustvarili programe bodočih državnih tvorb, ki ohranjajo osebno lastnino, ki pa na drugi strani uvajajo zelo koristne in potrebne socialne reforme. Etatizacija glavnih narodnih bogastev je samo nujna potreba, ki bo koristila skupnosti. Vsak pošten človek mora priznati, da so rudniki, prevozna sredstva, veleindustrija, bankarstvo itd. skupna last in da je zato država ne samo upravičena, pač pa tudi dolžna, da nadzira in upravlja vsa ta sredstva, ki so potrebna tudi zadnjemu državljanu. Časi liberalnega gospodarstva so minuli. Država mora imeti vso oblast nad narodnim bogastvom, ki je v korist vsem. Te misli so se oprijeli Francozi degolisti, grško osvobodilno gibanje, in te nove nauke je oznanil tudi sam predsednik češkoslovaške republike dr. Beneš.

Tudi v konzervativni Angliji se pojavljajo podobne zamisli. Socializacija Evrope je na pohodu, prilagodila pa se bo potrebam vsakega naroda.

UPRAVNA RAZDELITEV SLOVENIJE

(Nadaljevanje)

II. LJUBLJANSKO OKROŽJE

Ljubljansko okrožje (brez vpoštevanja slovenskih občin na Koroškem, ker za to področje nimamo na razpolago potrebnih upravnih podatkov), šteje 13 okrajnih glavarstev (političnih okrajev, sreskih poglavarstev) s 357 občinami. Pred sedanjo vojno je živelo na tem področju okrog 550.000 prebivalcev. (Na našem pregledu slovenskih občin Ljubljanskega okrožja ni vpoštet Čabarski kot. Podrobna razdelitev je naslednja:

1. Glavarstvo BREŽICE (sodna okraja Brežice in Sevnica) z 32 občinami in okrog 35000 prebivalci.

2. Glavarstvo ČRNOMELJ (sodna okraja Črnomelj in Metlika) z 31 občinami in okrog 24000 prebivalci.

3. Glavarstvo KAMNIK (sodna okraja Kamnik in Brdo) s 57 občinami in okrog 37000 prebivalci.

4. Glavarstvo KOČEVJE (sodni okraji Kočevje, Ribnica in Velike Lašče) z 42 občinami in okrog 41 tisoč prebivalci.

5. Glavarstvo KRANJ (sodni okraji Kranj, Tržič in Škofja Loka) s 30 občinami in okrog 51000 prebivalci.

6. Glavarstvo KRŠKO (sodni okraji Krško, Rače, Kostanjevica in Mokronog) z 20 občinami in okrog 55000 prebivalci.

7. Glavarstvo LAŠKO (sodni okraj Laško) z 8 občinami in okrog 32000 prebivalci.

8. Glavarstvo LITJA (sodna okraja Litija in Višnja gora) z 41 občinami in okrog 38000 prebivalci.

9. Glavarstvo LJUBLJANA s 55000 prebivalci.

10. Glavarstvo LJUBLJANA-OKOLICA (sodna okraja Ljubljana in Vrhnika) s 37 občinami in okrog 71.000 prebivalci.

11. Glavarstvo LOGATEC (sodni okraji Logatec, Cerknica in Lož) s 13 občinami in okrog 28000 prebivalci.

12. Glavarstvo NOVO MESTO (sodni okraji Novo mesto, Trebnje in Žužemborg) s 23 občinami in okrog 38000 prebivalci.

13. Glavarstvo RADOVLJICA (sodna okraja Radovljica in Kranjska gora) z 22 občinami in okrog 35000 prebivalci.

Kakor smo že zadnjič povedali so se mnoge občine pred sedanjo vojno združile in je njihovo celotno število manjše, kakor pa ga kaže ta razdelitev.

(Konec prihodnjič)

BASIC ENGLISH

5. THE FAMILY.

Things.

birth	cry
brother	foot
daughter	girl
family	kiss
father	man
mother	pain
sister	smile
son	stomach
baby	tooth
boy	woman

Qualities.

healthy — ill
young — old
married

3. A daughter.
4. A sister.
5. A boy.
6. Teeth.
7. A pain in the stomach.
8. Before a meal.
9. A kiss and a smile.
10. Men and women.

other words;

relation, authority, group, love, person, respect, sex, society.

5. The Family.

My father is a young man and my mother is a young woman. Some fathers and mothers are not young. The father of my father is an old man. Every father is a son and every mother is a daughter, but not every son is a father and not every daughter is a mother.

I have one sister and one brother. My brother is very young. He is still a baby, with only one tooth. Other teeth will come. Very young babies do not have any teeth. I am still a boy and my sister is still a girl. Before the birth of the baby boy she was the baby of the family.

My brother is a healthy baby, but he was ill in the summer. Some babies get a pain in the stomach in warm weather.

Before a meal a cry may come from the baby. My sister may give food to the baby, but I may give it to the baby. I put my hand on the foot of the baby. It is warm. Healthy babies have warm feet. A kiss and a smile make a baby ready for play.

The brothers and sisters of my mother and father are men and women. Some are married and have sons and daughters.

Questions.

1. What is a boy to his father and mother?
2. What is he to his sisters and brothers?
3. What is a girl to her father and mother?
4. What is a girl to her brothers and sisters?
5. Is the baby a boy or a girl?
6. What do very young babies not have?
7. What do some babies get in warm weather?
8. When may the baby give a cry?
9. What will make a baby ready for play?
10. What are the sisters of the father and mother?

Answers.

1. A son.
2. A brother.

TOLMAČENJA

NO, to besedico postavljamo pred nekaj besed, ali ne pred uporabne besede. Število takih besed je neznanost. Za enkrat poznamo samo besede: every, and, all.

AM je glagolska oblika glagola biti, ki jo uporabljamo po "I" namesto "is".

HE, osebni zaimsek za moški spol.

SHE, osebni zaimsek za ženski spol.

BEFORE je nasprotno od "after". Lahko rečemo: I put my hand before my face; napačno pa je: I put my hand after my face. Pravilno pa je: I put my hand behind my face.

WAS, to besedico uporabljamo namesto "is" in "am", kadar govorimo v preteklem času.

Množino tvorimo v angleščini s tem, da postavimo na koncu besede črko "s". V "Basic English" imamo štiri besede, ki so izjema. Te so:

Ednina: tooth, foot, man in woman.

Množina: teeth, feet, men in women.

ČETRТА KNJIGA

TELLMARCH

PLEMENIT BERAČ

Starec se je okrenil. Ob meji je stal mož, enake postave ko on, in sivolas, toda še bolj razcapan. Opiral se je na dolgo palico. Neznanec je ponovil svoje vprašanje.

"Recite mi prej, kje se nahajam," je odvrnil starec z nekoliko prezirljivim ponosom.

Mož je odgovoril:

"V vlastelinstvu Tanis, kojega berač sem jaz, Vi pa gospodar."

"Jaz?"

"Da - gospod marquis Lantenac."

Marquis Lantenac - odslej ga bomo imenovali po pravem imenu - je resno odgovoril:

"Dobro. Izročite me."

Mož je nadaljeval:

"Midva sva oba tukaj doma. Vi v graščini, jaz v gozdu." - "Napravite konec, izročite me!" je ponovil marquis. - Mož je spraševal dalje: "Hoteli ste do pristave Herbe-en-Pail, kaj ne?" - "Da." - "Ne hodite tja!" - "Zakaj?" - "Ker so tam modri." - "Od kdaj?" - "Tri dni je tega." - "Ali so se kmetje upirali?" - "Ne, odprli so jim vrata na stečaj." - "Oho!" je rkel marquis. - Mož je pokazal s prstom v smeri pristave, ki se je belila med drevesi. "Ali vidite tisto streho, gospod marquis?" - "Da." - "Ali vidite, kaj nad njo plapola?"

"Ah, to je zastava, trikolora," je dejal starec. To je bil tisti predmet, ki je bil obrnil nase njegovo pozornost, ko je stal na sipini. "Ali ne bijejo plati zvona?" je vprašal marquis. - "Da."

"Za koga?" - "Zaradi Vas." - "Toda nič se ne sliši." - "Tega je kriv veter." - Mož je nadaljeval: "Ste čitali lepak?" - "Sem." - "Isčejo Vas." In obrnjen proti pristavi, je nadaljeval: "Tam leži pol bataljona." - "Republikancev?" - "Parizani." - "Dobro, pa pojdlimo." Starec je storil korak v smeri pristave. Mož ga je prijel za roko. "Ne hodite tja." - "Kam pa naj grem?" - "Poidite za mano." - Marquis je pogledal berača. "Poslušajte, gospod marquis, pri meni ni udobno, toda varno. Na pristavi Vas bodo ustrelili, pri meni pa boste mirno spali, saj ste trudni. Jutri rano bodo modri odkorakali, Vi pa lahko potem greste, kamor hočete."

Marquis je berača ostro motril. "S kom držite?" ga je naposled vprašal. "Ali ste s kraljem ali z republikanci?" - "Jaz mislim, da ne." - "Ne kralju zvest ne udan republikli?" - "Jaz mislim, da ne." - "Ali ste za kralja ali proti njemu?" - "Za take stvari nimam časa." - "Kaj mislite o tem, kar se zdaj okoli nas godi?" - "Da nimam ničesar, s čimer bi se preživljal." - "Pa hočete meni pomagati?" - "Vidite, Vi ste izven postave. Kaj je to postava? Človek je lahko torej izven postave. Tega ne razumem. Kaj sem jaz, v postavi ali izven nje? Umirate od gladi, ali se to pravi v postavi?" - "Kako dolgo že umirate od gladi?" - "Vse življenje." - "In hočete mene rešiti?" - "Da." - "Zakaj?" - "Ker si pravim: temu se godi še slabše ko meni. Jaz imam vsaj pravico živeti, Vi pa za pa nimate." - "To je res." - "Jaz prosim kruha, Vi pa za življenje. Oba sva berača, brata." - "Toda, Vi veste, da je na moje glavo razpisana nagrada." - "Vem." - "In da dobi, kdor me izroči, šestdeset tisoč frankov." - "Tudi vem." - "In sicer

ne v asignatih." - "Ne, v zlatu." - "Kdor dobi teh šestdeset tisoč zlatov, je za vse čase gospod." - "Prav to sem mislil. Ko sem Vas zagledal, sem si rekel: Pomisli človek, kdor tega starca izroči, dobi šestdeset tisoč frankov in je gospod! Zato moramo starca hitro skriti!"

Marquis je nato sledil beraču.

Prišla sta v goščavo: tam je bil stan berača. Bila je to soba, katero mu je dal v najem mogočen star hrast. Pod njegovimi koreninami je bila izkopana luknja in pokrita z vejami: temna, nizka, tesna in nevidna. Prostora je bilo samo za dva človeka.

"Zdelo se mi je, da bom enkrat dobil obisk," je dejal berač. Takih podzemskih bivališč je v Bretoniji več, nego bi si človek mislil. Pohišstvo je obstajalo iz par loncev, kupa slame in suhe morske trave, kocinaste odeje, par lojev s kresilom ter votlih stebličev lisičjaka, ki so služili mesto užigalic. Plezoč po vseh štirih sta starca zlezla v "sobo", kjer so debele korenine hrasta tvorile čudne predelke, in se vlegla na kun morske trave. Odprtina med dvema koreninama je pustila past v luknjo nekaj svetlobe. Noč je bila prišla, toda oko se je navadilo temine in nad vliodom je ležal odsvit mesečine. V kotu je bil vrč z vodo, hlebec ajdovega kruha in kostanji. "Večerjala bova," je dejal berač. Razdelila sta si kostanj, marquis je dodal svojega prepečenca z ladje, prigrizovala sta hlebec, zdaj eden, zdaj drugi, in pila izmenoma iz istega vrča. Začela sta pomenek.

Marquis je berača spraševal o vsem mogočem. O političnih stvareh ni bilo mogoče spraviti iz njega ničesar. "Naj se zgodi to ali drugo, za nas reveže je vedno isto," je ponavljal. "To so gosposke zadeve," je dejal. "Kako se pišete?" je vprašal marquis. "Jaz sem Tellmarch, pravijo mi pa Caimand." - "Vem, Caimand je bretonska beseda." - "Pomeni berača." Potem sta prišla zopet na javne zadeve. "Reveži in berači," je rkel Tellmarch, "to je tisto strašno. Reveži hočejo obogateti, bogataši pa ne marajo postati siromaki. Iz tega pride revolucija. Jaz pa se v te reči ne vmešavam; kar bo, to bo. Jaz nisem ne za upnika ne za dolžnika. Jaz vem samo, da je en dolg, in ta bo poplačan. Meni bi bilo ljubše, da kralja niso usmrtili, toda težko bi povedal, zakaj. Pravijo: Prej so obešali ljudi na drevesa za nič in še enkrat nič. Da, jaz sem na lastne oči videl, kako so obešili moža, ki je imel ženo in sedem otrok - samo, ker je streljal na srno, ki je bila last kralja. Vsaka reč ima dve plati." - Nekaj časa sta molčala, potem je starec zopet nadaljeval: "Znam uravnati ude, zdravim ljudi in živino, poznam rastline in zato me imajo za nekakšnega coprnika. Ker o stvareh premišlujem, mislijo, da jih vem."

"Vi ste iz tega kraja?" je vprašal marquis. - "Da in nisem nikoli prestopil njegovih meja." - "Vi me poznate?" - "Kajpak, zadnjič sem Vas videl pred dvema leti, ko ste potovali na Angleško. Vi ste visok, visokih ljudi pa je malo v Bretoniji. Berač ima dober spomin."

"Ali ste me tudi prej kdaj videli?"

"Večkrat saj sem berač Vašega vlastelinstva. Dali ste mi semintja kakšno miloščino. Kdor daje, ta ne pogleda; kdor

prejme, pa si darovalca dobro ogleda in ga preceni. Vsak berač je ogleduh. Enkrat ste mi vrgli miloščino, ki sem jo zjutraj rabil, da ne bi do večera od gladu poginil. Katerikrat en groš pomeni življenje. Jaz sem Vam dolžan življenje, zato Vam ga vračam."

"To je res, Vi ste moja rešitev."

"Jaz Vas res hočem rešiti." In glas beračev je postal resen. "Toda samo pod enim pogojem."

"In to je?"

"Da niste prišli semkaj delati zlo."

"Jaz prihajam, da delam dobro."

"No, potem se vlečimo v miru spat," je rekel berač. Vlegla sta se drug poleg drugega na postelj iz trave. Berač je takoj zaspal. Marquis je nakaj časa tiho premišljeval, potem se je vlegel. Ko je položil glavo na tla, se mu je zdelo, da nekaj sliši. Pritisnil je uho na tla, in poslušal. Iz tal je prihajalo zamolklo šumenje; kakor znano, se zvok v globini razširja; slišalo se je pozvanje zvonov.

Plat zvona so torej bili dalje.

Marquis je usnul.

Ko se je prebudil, je bilo jutro.

Berač je že stal, oprt na svojo palico, pred "stanovanjem". Solnce mu je sijalo v obraz.

"Milostljivi gospod," je dejal Tellmarch, "na cerkvenem zvoniku v Taneu bije četrta ura. Sicer je vse tiho, torej so nehali biti plat zvona. Na pristavi Herbe-en-Pail je vse tiho; najbrže modri se spijo ali pa so že odšli. Najhujše je minulo; vendar je najboljšo, če se ločiva. Jaz grem v tej smeri - Vi pa greste v tej." Pozdravil je marquisa prav dostojanstveno in pristavil: "Vzemite kostanj s seboj - boste še lačni." In že je izginil med drevjem.

Marquis se je dvignil in odkorakal v smeri, katero mu je pokazal berač. Bila je najljubše ura jutra. Povsod so žvrgoleli liščki in vrabčki. Ko je marquis stopil iz goščave, je prišel zopet do križpota, kjer je na kamenitem znamenju bil prilepljen letak. Belo in vedro se je svetil v vzhajajočem solncu. Marquis se je spomnil, da je bil včeraj pod podpisom predstojnika videl še nekaj vrstic, katerih zaradi drobnega tiska in somraka ni mogel čitati. Zdaj je bral sledeče:

"Kakor hitro se bo identiteta bivšega marquisa de Lantenac ugotovila, bo nemudoma ustreljen. Podpisan: Šef bataljona, poveljnik presledovalne kolone Gauvain."

"Gauvain! Gauvain!" je globoko zamišljeno mrmral starrec. "Gauvain!" Potem je počasi korakal dalje.

SRCE IZ ŽELEZA

Naenkrat je zašumelo preko poljan kakor vihra divjega vpitja in streljanja in od pristave sem se je dvigal steber dima, v katerem so švigali plameni. Ta nagli prehod iz miru v divji šum in tresk se je zdel kakor izbruh pekla v jutranji zarji. Vnela se je bitka za Herbe-en-Pail. Marquis je za hip obstal, potem pa je stopal na malo višavo, odkoder je imel razgled na pristavo.

V resnici se je tam bila huda bitka. Pristava je bila v plamenu. Slišalo se je vpitje, ogenj je metal daleč naokoli svoj pošastni, z jutranjo zarjo mešajoči se svet. Selišče so bili napadli - toda kdo? Ali je bila to bitka ali samo vojaška kazenska ekspedicija? Modri so imeli strogo povelje od revolucijskih tribunolov, da uporna sela in vasi zapalijo. Ali je tudi Herbe-en-Pail zadela taka usoda? Na vsak način je morala kazni biti strašna, ker je bila kratka. Državljanske vojne so neizprosne in grozovite. Medtem ko je marquis ugal, kaj bi to bilo, in se ni vedel prav odločiti, ali naj zapusti griček ali naj ostane, je šum uničevanja ponehal, ali boljše rečeno, se je na vse strani razpršil. Vse se je valilo iz pristave v gozd. Bohnarji so bobnali zbor, streljanje je prenehalo, zdelo se je, da nekoga iščejo in zasledujejo. Bila je divja mešanica jeznih in zmagovalnih glasov, iz katerih starrec ni mogel razbrati ničesar. Naenkrat kakor se iz klobčičev dima napravi obris, se je iz tega peklenskega dirindaja razločila jasna beseda, ime, ki ga je ponovilo tisoče glasov; določno je marquis slišal klic:

"Lantenac! Lantenac! Marquis de Lantenac!"

Iskali so njega.

In naenkrat je okoli njega zamrgolelo pušk, bajonetov in sabelj; trikolora je zaplapolala v gozdni senci, krik: "Lantenac!" je zadonel tik pred njegovimi ušesi, in pred njim so se pojavili med vejevjem in robidovjem divji obrazi.

Marquis je stal sam na višini, viden od vseh strani gozda. Komaj je videl može, ki so klicali njegovo ime, njega so pa vsi vičeli. Ako je bilo v gozdu tisoč pušk, je služil vsem

za tarčo. V gošči ni razločeval ničesar kakor divje oči, ki so bile obrnjene vanj.

Snel je klobuk, privihnil krajec, odtrgal z bodičevja dolg in tenak trn in izvlekel iz žepa belo kokardo, katero je z visoko privihanim krajcem vred pritrdil s trnom na vrh klobuka. Potem je klobuk zopet potisnil na glavo. Videlo se je njegovo čelo in bela kokarda. Glasno je zaklical v hosto:

"Jaz sem mož, ki ga iščete. Jaz sem marquis de Lantenac, vicomte de Fontenay, knez bretonski. Generalni lajtenant kraljeve armade. Napravite konec! Ogenj!"

Z obema rokama je potem razgalil svoja prsa in jih nastavil puškam.

Toda odgovoril mu je en sam krik:

"Živio Lantenac! Živio naš gospod! Živio general!"

Obenem so zavihrali po zraku klobuki, sablje so veselo zaženketale in dvigale so se v pozdrav palice, na katerih so bile natakne bretonske kape iz rjave volne.

Možje, ki so ga obkolili, so bili vstaški kmetje. Padli so na kolena, ko so ga uzrli. Bili so oboroženi s puškami, sabljami, srpi, krampi, sekirami in palicami; imeli so široke klobuke iz polsti ali pa rjave kape z belimi kokardami, široke, spodaj prerezane hlače do kolen, usnjene jopiče in dokolenke, veliko rožencev in svetinj. Videla so se gola kolena in dolgi, razkuštrani lasje; nekateri so izgledali otročje zaupno, drugi divje ko zverine. Med klečečimi se je prerinil urnih korakov mlad lep človek do marquisa. Bil je napravljen ko drugi, toda imel je beli roki in srajco iz finega platna. Nad jopičem je imel prepasano belosvileno šerpo. Ko je dospel na vrh, je vrgel klobuk na tla, pripognil koleno, ponudil marquisu šerpo in meč ter rekel:

"Vas smo iskali in hvalabogu tudi našli. Tu je poveljniški meč. Odslej bodo možje poslušali Vas. Doslej sem bil jaz njihov poveljnik, zdaj se vrnem v vrsto in sem Vaš vojak. Sprejmite naš poklon, milostljivi gospod. Dajte svoja povelja, gospod general."

Na mig mladega človeka so kmetje prinesli trikoloro in jo položili k nogam marquisa. Bila je ista, katero je bil videl včeraj plapolati na strehi pristave. "Gospod general," je dejal mladi mož, "to je zastava, ki smo jo včeraj iztrgali modrim na pristavi Herbe-en-Pail. Moje ime, milostljivi gospod, je Gavard; bil sem svojčas pridelen marquisu de la Rouarie."

"Dobro," je dejal marquis in si mirno opasal šerpo z mečem. Potem je potegnil jeklo iz nožnice in vihteč ga nad glavo, zaklical: "Naprej! Živio kralj!" In daleč ter globoko iz goste šume je zabučalo: "Živio kralj! Živio naš marquis! Živio Lantenac!"

Marquis je vprašal Gavarda: "Koliko mož vas je?" - "Sedem tisoč." In ko sta z marquisom stopala raz grič, je Gavard nadaljeval: "Ko so republikanci razglasili, da ste v deželi, je bilo to kakor iskra v kup slame. Ves narod se je dvignil v boj za kralja. Sicer pa nas je o vsem obveščal župan v Granvillu, ki je naš. Danes ponoči smo bili plat zvona."

"Za koga?"

"Za Vas."

"Ah!" je rekel marquis.

"In zdaj smo tu," je nadaljeval Gavard.

"Sedem tisoč Vas je?"

"Da; jutri nas bo petnajst tisoč. Ko se je Henri de Larochejaquelein podal h katoliški armadi, smo bili plat zvona in v eni noči mu je šest fara dalo deset tisoč mož. Municije niso imeli, pa so pri nekem zidarju našli šestdeset funtov razstreliva in s tem se je podal Larochejaquelein na vojsko. Mi smo kar slutili, da se skrivate v teh-le gozdovih in smo Vas šli iskat."

"In ste napadli modre v pristavi Herbe-en-Pail?"

"Veter je odnašal zvonjenje zvonov, tako da ga niso slišali. Čutili so se popolnoma varne. Kmetje na tej pristavi, neumna živina, so jih dobro sprejeli. Rano zjutraj smo pristavo obkolili. Modri so še spali in stvar je bila opravljena v par minutah. Jaz imam konja. Ali ga izvolite sprejeti, gospod general?"

"Da."

Kmet je pripeljal vojaško obuzdanega belca in marquis je skočil v sedlo, ne da bi se ozrl na Gavarda, ki mu je ponudil roko.

"Hurra!" so zakričali kmetje.

"Gavard je salutiral in vprašal: "Kje bo Vaš glavni stan, milostljivi gospod?" - "Zaenkrat v gozdu Fougères." - "To je eden izmed Vaših sedem gozdov, gospod marquis." - "Pre-skrbite duhovnika." - "Ga imamo." - "Kateroga?" - "Vikarja iz Chapelle-Ébrée." - "Poznam." - "Nek duhovnik je stopil iz vrst." - "Dober dan, gospod vikar, boste imeli takoj opravka." - "Me veseli, gospod marquis." - "Izpovedovali boste, pa le te, ki hočejo. Siliti se ne sme nihče." - "Gospod mar-

quis", je dejal duhovnik, "Gaston je v Guéménée-u republikance prisilil, da so se morali izpovedati." - "Gaston je kmet. Smrt mora biti prosta." Gavard je zopet pristopil. "Čakam Vaših povelj, gospod general." - "Zbor je v gozdu Fougères, ljudje se razidejo in se potem zopet snidejo tam." - "Poslušam." - General je nadaljeval:

"Ali niste rekli, da so kmetje v Herbe-en-Pailu modre dobro sprejeli?"

"Da, gospod general."

"Pristavo ste zažgali?"

"Da."

"Selo tudi?"

"Ne."

"Tako ga zažgite!"

"Modri so se skušali braniti; toda bilo jih je samo 500, nas pa 7000."

"Kakšen bataljon je to bil?"

"Pravijo mu "bataljon rdeča kapa"; pripadajo Santerrov-cem."

"To je tisti Santerre, ki je ukazal bobnarjem bobnati, ko je hotel kralj narodu govoriti, preden so ga republikanski lopovi obglavili."

"Kaj naj naredimo z ranjenci?"

"Ustrelite jih."

"In z ujetniki?"

"Istotako."

"Stiriindvajset jih je."

"Vse postreliti."

"Med njimi sta dve ženski."

"Ustreliti!"

"In trije otroci."

"Vzemite jih s seboj. Bomo videli, kaj bomo z njimi naredili."

PETEGA EVANGELIJA III. DEL SVETA DRUŽINA

(Konec)

11

Do dna ukanjeno,
če mora z doma v tujino,
kot kamen polni praznino
srce ti ranjeno.

Čez vse zabranjeno
stremlje nazaj v domovino,
z osatom njenim, s trnino
že upijanjeno.

Razneži hrepenenja ti
o domu, naznanja
sama dobra znamenja.

Visoko kot kanja
stoji, smeri ne menja ti,
domov se zaganja.

12

Na planjavi, na samotni, blizu morja,
dva razbojnika, posvaljkana in suha,
sta namenjena oropat zaradi kruha
vsakega, ki pride mimo čez pogorja.

Od egiptovske strani skali obzorja
senčica ljudi, prikazen dolgouha
z upanjem navdaja lačna potepuha,
da bo le dobiti zaželjena skorja.

Toda, ko Marijin sivec prikopita
in na cesto trositi začne odpadke,
vidita vsa srečna tam zlatnike gladke.

Opustita rop in se poveselita
in s tem zlatom zaživita po grofovsko
in imata v grbu govno le oslovsko.

13

Veter pomladanski jim naproti veje,
temno zelenijo oljke v polju ravnem,
že je na vidiku sončna stran Judeje,
Jožef spet mečka o svojem rodu slavnem.

Starega kraljestva opisuje meje,
govori o Jehóvi, o daru klavnem
beli si glavo, denar za ovna šteje
za daritev v Hramu na oltarju pravem.

— Ampak — si premisli — skromni ti beliči
kmalu nam skopnijo, rajši kakor ptiči
dajmo hvalo Stvarniku po svoje s petjem.

In na mehki trati pod bogatim cvetjem
bele breskve osleka tesar ustavi,
mati s sinkom sede, on piščal pripravi.

14

Odmolijo psalme, piščalkar zafruli,
Marija povzame in tiho zapoje,
veselkasto Jezušček vpije po svoje —
to petje in frulo v nebesa so čuli.

Na gričke okrog so se angelci vsuli
in svetlih glav je s perutmi na roje,
na belkaste stari očaki so sloje
krvavih od sonca oblakov prihruli.

In s tablami Mojzes lebdi od Sinaja,
mu lice je polno skrbi in nemira,
krog njega preroki, bradati in sivi,

mrmljajo togotno navzlic, ko prihaja
neviden med vidne na krilih večera
pod breskev cvetočo on — neizrekljivi.

15

Marija se za sveto mesto vnema,
tam hišico bi majhno si najeli,
on je za Nazaret, saj na deželi
ni varno zdaj okrog Jeruzalema.

Umolkneti in je hudo obema,
pred njima se na skali posiveli
zasvetijo Sijona stolpi beli
v škrlatni zarji dneva, ki pojema.

Tesar Marijo strahoma pogleda,
še ji v očeh drhtijo sveti zidi —
ko jim nenadoma čez cesto plane

srđiti prerok divjega izgleda
in zakriči, da se mu cecelj vidi:
"Nikar v Jeruzalem!" — in ga nestane.

(Savinj-čan)

KAKO UMIRE JUGOSLOVEN?

Čelija-duga, koliko se sećam, sedam i po koraka. Širinu sam zaboravio, ali ipak je tolika da mogu stati dva gvozdena kreveta, s jedne i druge strane prozora; uzduž.

Nad nama negde daleko i visoko ima život; ima nebo kojega jedva nazrevamo kroz rešetke. Živu ljudi... ali kako?... ja, mi, davno smo to zaboravili, jer smo ih videli, poslednji put s njima razgovarali, pred jedno beskrajno dugo vreme, koje se ne bi moglo izmeriti jednom običnom ljudskom merom časovima, satovima, danima i godinama. Nije svaki dan jednako dug. Neki traje neuporedivo da, kad prodje, utopi se u vremenu, u sivoj neodredjenosti, u onome što je prošlo; nezabeležen, bez spomena, jer se posebno u njemu ništa i nije dogodilo.

Kroz prozor, kroz rešetke, odozgo i sa strane čuju se glasovi. Čelija broj 407, glasovitog četvrtog-jednog od četrnaest-odeljenja sudskih tamnica u Rimu, nalazi se u prizemlju. Nad njom se dižu još tri kata; osamdeset i osam čelija u svemu. Tamnica se zove REGINA COELI: Kraljica Nebeska...

"O, Kraljice Nebeska, budi milostiva svima onima, bez razlike, koji su u njoj očajavali i verovali, patili i umirali..."

Čuju se glasovi... To utamničeni razgovaraju između sebe, dovikujući jedan drugome kroz prozore. Razgovaraju Talijani. Ali često, vrlo često, čuju se razgovori i na našem jeziku.

"Hej, drugovi, braćo," — ori se jedan duboki odlučni glas iz zgrade preko puta, tamničke infermerije.

"Je li pao Stalingrad?" — pita ga neko drugi u čeliji gore u desno...

"Nije, ne bojte se braćo, naši svugde napreduju."

"Odakle si?" pitam ga ja.

"Iz Splita..."

"Iz Splita? I ja sam iz Splita. Da li znaš što o Splitu? Koji si ti?"

Kaže mi ime. Osudjen je na petnaest godina robije. Dovikuje kratko, isprekidano epopeju celog jednog grada, koji je voleo da umre nego da izgubi svoju dušu. Kao oni sa Kosova... Bolestan je, tukli su ga, nalazi se u infermeriji, ali vera mu je živa, neuzdrmana.

"Jeste li vi to?", upliče se u naš razgovor jedan drugi glas sa leva.

"Ja sam L. iz Zagreba. Uhapšen sam na Rabu gde sam se sklonuo od Ustaša. Prete mi streljenjem, ali izdržaću".

Iz jama, iz uske provalije koju tvore dva krila, "Kraljice Nebeske" odjekuju mukli glasovi. Čuju se hrabre reči vere, koju ništa ne može da uzdrma.

"I miei occhi," jauče neki Talijan poviše mene... "Razbojници, oslepili su me". Držali su mu pred očima lampu sa neobičnom prodornom snagom; ni zatvoreni kapci ne pomažu. I to je trajalo tako dugo dok nije kazao sve ono što se je od njega tražilo.

"Sva sela oko Zadra su popalena", kaže mi jedan iz čelije baš poverh mene.

"Svi muškarci koji su bili zatečeni kod kuće — kad je izvršena racija — bili su pobijeni."

I onda na dane i sedmice ne bi se više čulo ništa. U jami, u grobu između četvrtog odeljenja i infermerije vladala je grobna tišina, strašna, ubitačna, očajnička. Stražari su pojačali pažnju...

Na levo od čelije 407 nalazi se još pet ili šest čelija, koje su obično prazne. Iz njih nekada prodiru neki mukli glasovi. Pune se u koje poslepodne da sutra budu opet prazne. Jedne večeri čuo sam iz njih kroz otvoren prozor jasan razgovor, na našem jeziku, na slovenačkom. Stao sam da osluškujem i onda sam se umešao u razgovor. Zovnuo sam onog najbližeg iz broja 408.

"Odakle si i kako se zoveš?"

"Jože Rojc, iz Slovenske Bistrice. Jutros sam bio pred specijalnim sudom, a sutra rano u jutro ću biti streljan; ja i moja četiri druga."

Kažem mu i ja tko sam i odakle sam. Stislo me u grlu. Hteo bih da mu nešto reknem. Svega uspevam da ga upitam:

"Je li ti žao, Jože, umreti?"

"Nije, kad je za domovinu", odgovara mi Jožetov mirni, prisebni i sasma prirodni glas.

Muk. Legao sam na slamaricu; i onako iscrpljenog obuhvatila me je i stisla mi srce hladnim rukama neka bespomoćna tuga, protkana očajanjem i ponosom...

Prošlo je izvesno vreme.

Ne bih mogao da kažem koliko dugo. Iz čelije na levo nije se čulo ništa.

Pokucacao sam na zid i opet se javio Jožetu.

"Šta radiš, Jože?"

"Pišem poslednje pismo majci".

Dolazak čuvara u blizinu moje čelije sprečio je nastavak razgovora.

Noć je protekla bez sna, bela puna čudnih vizija. Molio sam:

"O majko naša, najdraža i najsvetija, koliko te još čeka patnje, kada ćeš saći sa svoje Golgote? Da li ćeš smoći snage da ponesesh svoj križ? ... Daj da krv našu pravednu, suze i znoj naš samrtni, ispremešamo u kaležu žrtve, zajedničke i najveće, za otkupljenje greha naših... Daj da nas uzdignu muke i patnje naše, da se očiste srca naša od mržnje prema bratu rodjenome... I uvedi nas opet u zemlju oslobođenu..."

Ležao sam na leđima otvorenih očiju kroz satove, koji su bili beskonačni da budu kratki kada prodju. Na prsima ležala mi je mora, ona ista, ili deo one iste koja je pritislala s kraja na kraj najnesretniju i najdražu zemlju... Da nisam bio Jugosloven po krvi, po srcu, po osvedočenju bio bih postao toga dana, jer taj seljak, taj borac iz Slovenske Bistrice, kojeg nisam nikad video, i kojeg neću nikad više da vidim, bio je moj brat najmiliji, više nego brat, bliži nego neko koji se rodio sa mnom, koji je odrasao pored mene...

Svitalo je jutro... Bled odblesak dana osvetlio je zidove čelije. Čuli su se opet razgovori, odjekivali po kamenom hodniku užurbani koraci... Skočio sam do vrata i kroz rupice na vratima, koje inače služe čuvarima da nadziru nas, počeo da promatram

ljude, slike koje su se kaleidoskopski menjivale. Prošao je komandant, čuvari i razni funkcionari. Prošustao je kapelan, Msgr. Bonaldi sa križem, sa još jednim svećenikom.

"Zbogom Jože", doviknuo sam u susednu čeliju.

"Zbogom, poljubi je ako se vratiš..."

Izveli su ih. Gledajući u levo vidio sam ih u grupici, pored izlaza koji je vodio u dvorište, kuda je tekao utoptani put u smrt; staza u večnost...

Nisu bili vezani; razgovarali su između sebe mirno, sabrano, bez poze, bez isprsanja. Izgledali su kao pet prijatelja koji su se slučajno sastali; kao pet trudbenika koji su se ustali rano u jutro i čekaju da podju na delo. Nije se moglo da čuje što su razgovarali, ali gledajući ih imao sam dojam da je to bio jedan sasna običan razgovor.

I otišli su; otišli su onim istim putem kojim su pre njih i posle njih, u ovoj ili onoj tamnici, iz istih

čelija pošli njihovi bezbrojni drugovi. Niko ih nije više pitao iz kojeg su kraja. Pred smrt su svi bili jednaki. Svi sinovi jedne iste velike majke, raspete na križu, što jadnije, što bednije, to draže... Ja ih nisam sve vidio, ali znam da su svi umirali hrabro, bez lažne poze, svesni da njih i njihovu zemlju ne može niko da pobedi, ništa da uništi...

Nekoliko dana kasnije doznao sam da su, kad su izišli pred vrata tamnice, pogledali prema suncu i poklicima pozdravili smrt:

— "neka živi smrt"

— "mi umiremo, ali za nama dolaze hiljade drugih"

— "nas ne možete pobediti..."

I nije prošlo dugo i oni koji su ih hteli da savladaju bili su savladani.

Tako su umirali Slovenci iz Slovenske Bistrice...

Tako su umirali Slovenci i svi Jugoslaveni...

(Dr. Berislav Angjelinović)

ZADNJE STRAŽE

(ALOJZ GRADNIK)

NAŠA BESEDA

Odkod privrel si sok besede naše?
Iz kraških hrastov, iz triglavske trave?
Iz strug globokih Save, Soče, Drave?
Si med vekov, nabran s panonske paše?

Zdaj si vseh naših mater sladko mleko
in ko potočkov žuborečih mreže,
ki z njim mesto se s selišči veže
in vsi iztekajo se v eno reko.

O kri, o mleko, naših mater med!
Kot bil si strup za Obre in za Hune,
src naših bodi vedno slajša jed.

Vsem nesvobodnim našim tolažilo,
ti bodi jim kot sveto obhajilo
in naj proklet bo vsak, kdor te izpljune!

ZEMLJI

Kar si o zemlja, če si vrt v planjavi,
če ruska stepa si, opočna Brda,
zelena v Štajerski, na Krasu trda
in gola v Istri ali prah v puščavi;

povsod in vsakemu si prst domača
in kri človeška zate se preliva
in vsak le v svoji grudi rad počiva,
ki mu je nihče z zlatom ne preplača.

Zdaj me še mikā zid in stolp in tlak
in mesta lesk in ulic prazna slast,
a vse je bežno, vse gre mimo mene:

prijatelji, sovražniki in žene,
denar in pir in pesem, ples in čast.
Le ti ustavila boš moj korak.

NA BLATNEM JEZERU

Kakó drobila si se vsa ko kruh,
slovenske zemlje rahlomehka plast!
Sejavec tudi jaz sem tvojih brazd.
Kaj sejemo za veter in za puh?

Imeli gore smo in jezer prod
in smo jim dali vsem imena prva;
zdaj nam ostala je le zemlje mrva
in smo vratarjev, slug in dekel rod.

Ah, saj nikdar nikjer se naših straž
ni dvignil meč in valptu in biriču
smo bili le zaplašena zverjad.

Kjer se šopiril je pred nami grad,
tolažba bila cerkev je na griču
in poleg cvička — tujec kralj Matjaž.

ISTRSKA VAS

Kup sivoternih hiš na pustem bregu.
Ko jata črnih ptic so, ki na begu
so dolgem trudne, gladne odpočile.
Ker vse jim dala je, kar more dati

ta bedna, suha gruda, kakor vzame
za dete jed iz ust si dobra mati,
je niso mogle več pustiti same.

Izpod latnika

SREČNE IN VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE ŽELI VSEM PRIJATELJEM, SODELAVCEM IN ČITATELJEM "BAZOVICE" UREDNIŠTVO

BOJ NARODNO-OSVOBODILNE VOJSKE V SLOVENIJI. Reuter poroča, da so oddelki N.O.V. porušili železniško progo med Ljubljano in Zidanim mostom, ki je ostala neuporabna od 26.marca pa do 5.aprila t.l. Na istem delu so bojovníki N.O.V. uničili tudi dva nemška vlaka. Močan pritisk je N.O.V. izvajala tudi ob železniški progi Ljubljana-Trst. Tudi na tem delu železniške proge so bojovníki iztirili dva nemška vlaka in promet je bil ustavljen tri dni. Okrog Idrije je prišlo do manjših spopadov z Nemci, pri čemer so bojovníki več nemških vojakov pobili in zaplenili nekaj vojnega materiala.

PROSLAVA III.OBLETNICE JUGOSLOVANSKE VOJNE V MOSKVI. Vseslovenski kongres v Moskvi je 5.t.m. proslavil III.obletnico vstopa Jugoslavije v vojno. Na kongresu so govorili mnogi jugoslovanski in sovjetski govorniki. Zelo lep govor sta imela primorski Slovenec g.Regent in stari socialistični borec ing.Gustinčič. Izmed ostalih govornikov je govoril tudi jugoslovanski ambasador v Moskvi g. Simić, ki je v podrobnostih obrazložil dogodke pred marčno revolucijo kakor tudi vse poznejše faze jugoslovanskega emigrantskega življenja. Vsi govorniki in govornice so zlasti poudarjali zasluge N.O.V. in pozdravljali njegovega poveljnika maršala Tita ter predsednika Jugoslovanske osvobodilnega sveta dr.Ribarja. Prečitani so bili mnogi brzoglavni pozdravi Jugoslovancev iz vseh predelov sveta.

VPRAŠANJE JUGOSLOVANSKEGA ZLATA. Jugoslovanski narodni svet za osvoboditev je s posebno demaršo zahteval pri bankah v Washingtonu, Londonu, Rio de Janeiro in v Ankari, da ustavijo izplačila jugoslovanski emigrantski vladi na račun vlog Jugoslovanske narodne banke. O tem so bile obveščene tudi britanska, ameriška in sovjetska vlada.

DIVIZIJA "PRINC EVGEN" PROTI N.O.V. Vojno poročilo štaba N.O.V. javlja, da so oddelki N.O.V. v težkih borbah z nemško motorizirano SS divizijo "Princ Evgen". To divizijo sestavljajo nemške manjšine iz Jugoslavije. Divizija je že več mesecev v akciji proti N.O.V. Poročilo pravi: "Nemški tanki so za ceno velikih izgub vdrli v Mrkonjić grad. Tudi naše izgube so znatne. V odseku Jajce-Šipovo je bila uničena sovražna kolona." Po drugih poročilih izgleda, da enotam N.O.V. primanjkuje municija. Kljub temu pa so bojovníki N.O.V. odbili vse ofenzivne podvige Bolgarov.

NEMŠKI STRAH V GRČIJI. A.F.I. poroča, da so Nemci vso grško obalo proglasili za vojno območje. Po zadnjih poročilih iz Grčije vlada v Atenah nemški teror in je prišlo do težkih pouličnih bojov med nemškimi patruljami in grškimi domoljubi. SS formacije so pozaprle veliko število grških talcev.

MUSSOLINI POBIJA SVOJE GENERALE. Rimski radio javlja: V Turinu je zasedalo posebno vojaško

sodišče, ki je sodilo večje število visokih italijanskih častnikov, med katerimi je več generalov. Obtoženi so bili, da so sodelovali v ilegalni organizaciji, ki je imela namen odstraniti najvišje vladine osebnosti. Osem obtožencev so ustrelili 5.t.m. Ostali so bili obsojeni na zaporno kazen od 15 do 30 let, nekateri pa na dosmrtno ječo. Med zadnjimi so 1 general in 2 podpolkovnika.

PRUSIJAŠKO ZAVEZNIŠTVO. Na zadnji seji italijanske akademije je bilo prisotnih le 10 akademikov pod predsedstvom Gentilija od 80, ki jih šteje akademija. Govorili so o velikih tatvinah umetnostnih predmetov, ki so jih Nemci odnesli v rajh. Sklenili so protestirati pri fašistovski vladi, pa so se premislili in razšli.

BOLGARSKO LETALSTVO BRANI BUKAREŠT. Na nemškem radiu so se pohvalili, da so pri zadnjem zavezniškem napadu na Bukarešto branili mesto tudi bolgarski letalci. Pred dnevi je moskovski radio opomnil Bolgarijo, naj ne tvega kakršnega koli podviga na romunskem ozemlju proti zavezniškim silam. V zvezi s tem opominom je odpotoval iz Sofije v Moskvo tamkajšnji sovjetski poslanik. Aktivna soudeležba bolgarske vojske v obrambi Bukarešte bo verjetno zelo mogočno vplivala na bolgarsko-ruske odnose. — V zadnjih dneh so med Bolgarijo in Turčijo pretrgane vse telefonične in brzoglavne zveze.

KALLAY JE OSTAL NA MADJARSKEM. Ko so se Nemci polastili Madjarske in namestili nacistično vlado v Budimpešti, se je prejšnji predsednik madjarske vlade Kallay zatekel v turško poslaništvo v Budimpešti. Turška vlada je intervenirala pri nemških oblasteh, da bi se Kallay mogel zateči v Turčijo. Nemci so sedaj turško prošnjo odbili. Mislimo, da se s tem ni zgodila nikaka krivica skupni zavezniški stvari, saj je bil Kallay znan madjarski kvisling in ni prav nobene škode če ostane tam, kjer je.

"ISTINA O 27 MARTU 1941". Pod tem naslovom je napisal rezervni major g.Vladeta Bogdanović malo brošuro v angleškem in srbskem jeziku, ki je posvečena g.Borivoji J. Mirković kot voditelju narodne revolucije 27.marca 1941. Knjiga je izšla v Edimburgu; predgovor je napisal podpolkovnik g.Miloje S.Dinić. — Delo je znaten doprinos k zgodovini dogodkov 27.marca, ki v glavnem popisuje dogodke same in osebnosti, ki so sodelovale.

V SKLAD "BAZOVICE" SO DAROVALI GG.: Žerjal Oskar P.Eg. 50.-; Lebovič Metod 30.-; J.V. 100.-; Rusjan Helena 20.-; S.F. 50.-; Faganeli Milena 50.-; Fornazarić Pepca 30.-; Francetić Zofija 10.-; Silić Romana 50.-; Kerševan Felička 50.-.

V BEGUNSKI SKLAD "BAZOVICE" PA SO PRISPEVALI GG.: dr. Miha Krek P.Eg. 1000.-; Faganeli Milena 200.-; Spacapan Ana 150.-; Silić Romana 50.-; Persolja Karolina 50.-; Francetić Zofija 10.-; Furiani Marija 50.-; Birska Ida 30.-; m.J.Rijavec 200.-. VSEM NAJLEPŠA HVALA!